

Derapaje ale vieții matrimoniale. Divorțul în Nordul Olteniei la cumpăna secolelor XIX - XX

Mihaela Ioniță-Niculescu

Abstract

At the turn of the two centuries, divorce was rare, as shown in the census conducted in 1899, but also in marriage registers, in which rulings issued by the court and concerning the dissolution of marriage were transcribed. Without doubt, the Christian saying “What God has joined together, let man not separate” , the mutual assumption of marital duties, bringing up children in challenging circumstances, precarious economic conditions for most of the population, have led to an extremely low number of divorces in all the investigated settlements . Most of the times, divorce was requested by the wife, invoking the grounds covered in the article. 212 of Civil Code: verbal, physical aggression, leaving home and sometimes adultery. Divorce as described by Michelle Perrot, became a female institution in most cases physical violence rather than the adultery being the grounds for the couple’s dissolution.

Key words: divorce, marriage registers, violence, adultery, couple’s dissolution.

La cumpăna dintre cele două secole, divorțul este rar întâlnit, așa cum rezultă din datele recensământului realizat în anul 1899, dar și din registrele de căsătorii, în care au fost transcrise sentințele pronunțate de către instanțele de judecată pentru desfacerea căsătoriei. Familia trebuia să rămână un spațiu închis, de tipul „hostus clausus”, în care adevăratele virtuți ale omului erau încurajate și ocrotite, pentru a nu fi atinse de violență și pericolele lumii externe. Femeia reprezenta centrul de greutate, prin afecțiunea revărsată asupra copiilor și a soțului, cu interese proprii în plan secund¹. În plină modernitate, libertatea de a alege partenerul de viață implica totodată și libertatea de a pune capăt uniunii conjugale².

Fără îndoială, morala creștină conform căreia „Ceea ce Dumnezeu a unit, omul să nu despartă”, asumarea reciprocă a obligațiilor conjugale, creșterea în condiții anevoioase a copiilor, precaritatea condițiilor economice pentru cea mai mare parte a populației, au făcut ca numărul divorțurilor să fie extrem de

1 Ute Frevert, H-G. Haupt, *Omul secolului al XIX-lea*, coordonatori Frevert, Ute; Haupt, H. G., Editura Polirom, Iași, 2002, p. 11.
2 Jack Goody, *Familia europeană - O încercare de antropologie istorică*, Editura Polirom, Iași, 2003, p. 164.

mic în toate așezările cercetate. De cele mai multe ori, desfacerea căsătoriei este solicitată de soție, care invocă astfel motive reglementate de art. 212 din Codul Civil: violența verbală, agresiuni fizice, părăsirea spațiului conjugal și uneori adulterul. Divorțul, în accepțiunea lui Michelle Perrot, a devenit o instituție feminină, în cele mai multe cazuri violența fizică și mai puțin adulterul motivând disoluția cuplului³. Ambii soți acceptă martorii celuilalt, cu excepția cazurilor în care procesul are loc în absența bărbatului, despre a cărui existență fizică nu se mai știe nimic. Conflictele între dorințele indivizilor și așteptările familiei sau ale comunității au subminat armonia familiei⁴, clădită pe interese pecuniare în mare măsură.

În comuna Polovragi, numărul divorțurilor pare să fi fost foarte mic, în registrele de căsătorii fiind consemnate numai 10 hotărâri de desfacere a căsătoriei. Dintre acestea, opt au fost inițiate de către soții și numai două de către soți. Atât pentru femei cât și pentru bărbați, cauzele invocate au fost părăsirea domiciliului conjugal, insultele și adulterul. Floarea Nicolae Petricu a fost bătută, maltrată, i s-au adresat vorbe necuviincioase, calvarul său culminând cu alungarea din casă împreună cu copilul de patru ani⁵. Deși s-au despărțit legal în 1899, conviețuirea firească dintre Dumitra Ioana Tănăsie căsătorită cu Petre Gheorghe Ștefu în 1891 a durat numai șapte luni⁶. Pe Samson Deaconescu, soția Ana originară din satul Racovița (județul Vâlcea) l-a părăsit în 1906, „luându-și zestrea și mai multe bunuri ale soțului la domiciliul părinților”⁷. Acuzele reciproce le întâlnim în sentința de divorț prin care Petre Dumitru Rădulescu - cizmar din Racovița și soția sa Ioana, servitoare la V. N. Ianoș din localitatea Voineasa, au obținut dizolvarea căsătoriei, el invocând adulterul și faptul că este „nevretnică la menajul casei”, ea plângându-se de bătăile, insultele grave și părăsirea locuinței comune de către bărbat⁸.

În Topești, numărul divorțurilor este foarte mic, cele 6 cazuri ilustrând trăinicia căsătoriilor în așezările rurale, cu mentalități dominate de morala creștină și cu respectarea obligațiilor față de familie și comunitate. În opinia lui Anthony Giddens, rata divorțurilor este un indiciu direct al nefericirii conjugale⁹. Divorțialitatea ca fenomen demografic este de proporții modeste în comuna Cloșani, cu 13 cazuri înregistrate până în 1911 și 1 în 1922. În 11 dintre

3 Michelle Perrot, „Drame și conflicte familiale”, în *Istoria vieții private. De la Revoluția Franceză la Primul război mondial*, vol. VI, Editura Meridiane, București, 1997, p. 254.

4 Sorina Paula Bolovan, „Aspecte ale ciclului vieții familiale în satul românesc din N-V Transilvaniei la mijlocul secolului al XIX”, în vol. *Sabin Manuilă. Istorie și demografie*, coordonatori Sorina și Ioan Bolovan, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 1995 p. 128.

5 A.N-D.J.G.J., *Colecția Registre de Stare civilă. Polovragi, Dosarul nr. 46/1883 - 1890*, ff. 2-4.

6 *Ibidem*, *Sentința nr. 32/19.01.1899*, ff. 4-7.

7 *Ibidem*, *Dosarul nr. 63/1894 - 1910*, ff. 3-5.

8 A.N-D.J.VI, *Sentința Tribunalului Vâlcea, nr. 124/1910*.

9 Anthony Giddens, *Sociologie*, Editura BIC ALL, București, 2001, p.162.

hotărârile judecătorești, soția solicită pronunțarea separării și încredințarea copiilor cuplului, bărbații exasperați de vitregiile căsniciei și reclamanți în instanță fiind în număr de 3. Indiferent de durata căsătoriei, motivele invocate și susținute cu martori au fost relele tratamente – bătăi, insulte grave, părăsirea domiciliului comun.

Maria Dima a îndurat, după spusele ei, bătăi și injurii timp de 10 ani până la redobândirea statutului de femeie liberă în anul 1899. Pentru părăsirea locuinței conjugale de cel puțin 10 ani și neajunsurile provocate de fuga femeii, Ion Luca a obținut acceptarea divorțului în 13 septembrie 1907¹⁰. Căsătorii în 1895, Nicolae Stoenescu și Sabina Drocă originară din Rășinari (județul Sibiu) s-au despărțit legal în 1922, după 27 de ani de căsnicie. Este posibil ca neînțelegerile dintre cei doi soți, izvorâte în general din greutățile vieții cotidiene să fi fost amplificate de cei 15 ani diferență de vârstă¹¹.

În Târgu Jiu, între anii 1865 – 1913, conform hotărârilor de divorț transcrise în registrele de căsătorii, numărul divorțurilor se ridică la 72, destul de puține în comparație cu numărul total al căsătoriilor și perioada abordată. Fondul arhivistic al Tribunalului Județean Gorj nu ne este de ajutor pentru a verifica în ce măsură hotărârile pronunțate de către magistrați se regăsesc transcrise în totalitate, dat fiind faptul că nu exista obligativitatea păstrării acestora pe o perioadă mare de timp. Cele mai multe desfaceri ale căsătoriei au avut loc în anul 1900 – 8; 1907, 1886, 1885 – câte 4 divorțuri; 1909, 1894, 1898, 1891 câte 3 divorțuri, în timp ce în anii: 1867, 1870, 1871, 1872, 1875, 1876, 1878, 1879, 1888, 1903, 1904, 1914 nu apar consemnate disoluții ale cuplurilor conjugale. Un număr de 7 căsnicii s-au destrămat în anii 1919 – 2, 1922 – 1, 1927 – 3, 1933 – 1. Motivele divorțului nu diferă de cele existente în lumea rurală, de la formele violenței domestice, adulter, părăsirea domiciliului conjugal până la pierderea libertății în cazul comiterii unor fapte penale grave. Casa a fost considerată locul cel mai periculos al lumii moderne, prin violența prin excelență masculină exercitată în decorul familial¹².

Astfel, în acțiunea intentată împotriva soțului său în 18 decembrie 1892 Ióna Riza se plângea că după o conviețuire de 20 de ani „m-a părăsit lăsându-mă victimă miseriilor pe drumuri, am încercat în multe rânduri a-l aduce să-și vadă de case, dar el care trăiește cu altă femeie”¹³. Căsătorită la numai 16 ani, Maria Pavel Escău, de naționalitate ungară, catolică, de profesie menajeră, cu Ion Drăghici Modoran în vârstă de 23 de ani în 21 iulie 1896, a solicitat divorțul la numai două luni de la perfectarea căsătoriei.

Femeia descrie cu amănunte suferințele trăite alături de soțul său: „din

10 A.N-D.J.G.J., *Colecția Registre de Stare civilă. Comuna Cloșani, Dosarul nr. 37/1900-1915.*

11 *Ibidem*, *Dosarul nr. 42/1895.*

12 Anthony Giddens, *Op. cit.*, p.178.

13 A.N-D.J.G.J., *Colecția Registre de Stare civilă. Căsătorii. Târgu - Jiu. Dosarul nr. 1/1895*, f. 8.

prima lună maltrătarile au trecut peste măsura suferințelor Am suferit cu credința că bărbatul prin trecere de timp se va îndrepta. El contra credinței a urmat înainte cu maltrătarile începând a mă și insulta. După toate acestea acum două săptămâni într-o vineri ziua m-a bătut rău cu ușa închisă, m-a dat afară din casă, a încuiat ușile casei, m-a asvârlit afară, m-a părăsit și am ramas singură, însărcinată fără nici un sprijin, fără un adăpost, sociul fără nicio milă a plecat chiar din orași și am trăit prin ușile altora, după nouă zile a venit în orași și a descuiat casa, eu am aflat, am venit la el și am fost lovită”¹⁴. Ceea ce deosebește însă acest cuplu aflat în soluție de situațiile similare cercetate până în anul 1905 este dispariția cu care tânăra relatează, înaintea traiului rău, faptul că a fost obligată de părinți să se căsătorească împotriva voinței ei.

Potrivit registrului de căsătorii în care au fost transcrise sentințele de divorț conform Codului Civil, cele mai multe acțiuni în instanță pentru desfacerea căsătoriei au fost introduse de soție, pentru rele tratamente, dispariția de la domiciliul conjugal și adulter. Abuzul trebuie privit ca un aspect important al vieții de familie, deși a intrat târziu în atenția istoricilor și antropologilor acestui delicat domeniu al vieții private¹⁵. Din sentința pronunțată de Tribunalul Județean Gorj nr. 49/1899, reiese dorința Mariei Petre Geanu de a pune capăt căsătoriei cu bărbatul său pentru bătăi, rele tratamente, fiind „lăsată singură fără nicio existență”¹⁶. Anica Smeu „a trăit foarte rău cu el”, soțul său Ion Emilian Smeu fiind destituit din funcția de cântăreț la biserică din cauza beției, dispărut ulterior din oraș, fără a-i păsa de soție și de copilul mic¹⁷. În instanță, Maria N. Ciulei îi reproșează bărbatului său Nicolae bătăile, insultele și sărăcia în care a fost constrânsă să trăiască alături de el 8 ani¹⁸. Răbdarea Lenei Grigore Ene ia sfârșit după 12 ani de la părăsirea sa de către Florea Grigore Ene cu domiciliul necunoscut în momentul pronunțării Sentinței de divorț nr. 32/1900 de către Tribunalul Gorj¹⁹.

Ion I. C. Negreanu, subcomisar de poliție în Târgu Jiu, nu o poate împiedica pe soția sa Zaharita I. Negreanu născută Zglobiu, să se despartă pentru „traiul rău ce am dus cu dânsul chiar de când ne-am căsătorit deoarece mă insulta și mă maltrata cu bătăi și acum în timpul din urmă m-a și părăsit”²⁰. Pentru instituția conjugală, divorțul a acționat ca o „manevră socială”, în vederea găsirii unui partener potrivit și a unui mod optim de organizare a spațiului familial²¹. Recăsătorită în anul 1901, la vârsta de 21 ani, Zaharița Preotul I. Zglobiu și

14 Idem, *Dosarul nr. 2/1896*, ff. 40, 41, 42.

15 Jack Goody, *Familia europeană ...*, p. 170

16 A.N-D.J.G.J., *Colecția Registre de Stare civilă. Căsătorii. Târgu Jiu, Dosarul nr. 6/1900*.

17 *Ibidem*, *Actul nr. 14*, f. 45.

18 *Ibidem*, *Actul nr. 16*, f. 58.

19 *Ibidem*, *Actul nr. 17*, f. 64.

20 *Ibidem*, *Actul nr. 30*, f. 113.

21 Sorina Paula Bolovan, „Aspecte ale ciclului vieții familiale...”, p. 128.

Constantin Pârvulescu s-au despărțit în anul 1913²². Fost comerciant, Gheorghe Roșca din Târgu Jiu își lasă nevasta „la voia întâmplării cu un copil” după cum s-a menționat în Hotărârea de divorț nr. 79/1900 a Tribunalului Gorj²³.

Pentru Maria I. Burlan născută Barangă – menajeră, traiul alături de soțul Ion Burlan a fost greu îndurat, „în tot timpul căsniciei m-au insultat, maltratată și bătută și chiar m-au ținut fără hrană zilnică, mai mult pleacă luni întregi lăsându-mă prin uși streine fără să ție socoteală de mine”²⁴. Funcționarul Nicolae Petrovicescu, pentru violența exercitată în mod repetat asupra soției Maria, dovedită cu certificat medical, a fost amendat cu 26 lei și obligat să accepte despărțirea cerută de aceasta. În memoria femeii, fiecare zi a căsniciei a însemnat „bătăi, insulte grave, rele tratamente ce conțin în toate zilele, îmi administreză și mai ales în ziua de 7 decembrie 1892 sara mi-au administrat grave bătăi izgonindu-mă din domiciliul conjugal”²⁵.

Maria Iorgulescu își rememorează drama trăită alături de Ion „de opt ani de zile și în acest timp am fost totdeauna izgonită din domiciliul meu de soț astfel că viața în comun fiind imposibilă de a mai continua din cauza acestor motive expuse mai sus și bătăi și insulte grave mi le-au administrat în tot timpul căsătoriei precum și în zilele de 6 august și 1 octombrie anul curent (1892) astfel că chiar dacă aș mai continua cu șederea împreună viața mi-ar fi periclitată”²⁶. Cei doi copii rezultați în urma căsniciei: Elena de 6 ani și Mihail de 3 ani au fost încredințați mamei lor prin sentința nr. 206/1894, fără ca fostul soț să formuleze obiecții față de pretențiile reclamantei. Pentru Stanca Popeangă, drumul la tribunal reprezintă o adevărată eliberare emoțională chiar în lipsa soțului reclamat „... după ce în chipul cel mai barbar m-au bătut au părăsit domiciliul conjugal lăsându-mă prin uși streine fără a mai avea grije pentru cele trebuincioase atât mie cât și fiului nostru”²⁷. Deși citat de mai multe ori de către Instanță, bărbatul cu domiciliul necunoscut pare să fi uitat de obligațiile asumate față de familie.

Articolul 212 din Cod Civil motivează hotărârea nr. 371/1893 în favoarea Mariei Constantin Cârstea, „din cauza multor bătăi și a tot felul de rele tratamente ce sufăr din partea soțului meu Constantin, viața conjugală dintre noi devenind imposibilă în urma tuturor încercărilor făcute”²⁸. Comparativ cu alte cupluri dezmembrate în primii ani de conviețuire, maiorul – viitorul general Hepites, originar din Câmpulung și soția sa Maria Trifon Cloșanu mai tânără cu 19 ani, căsătoriți în anul 1901 s-au despărțit în 1922²⁹.

22 A.N-D.J.G.J., *Colecția Registre de Stare civilă. Căsătorii. Târgu Jiu, Dosarul nr. 7/1901, Actul nr. 32, f 52.*

23 *Ibidem, Actul nr. 13, f 21.*

24 *Ibidem, Dosarul nr. 384/1894, Actul 41, f 57.*

25 *Ibidem, Actul 22, ff 31-33.*

26 *Ibidem, Actul 13, ff 18-22.*

27 *Ibidem, Actul 11 f 15.*

28 *Ibidem, Actul 7, f 9.*

29 *Ibidem, Dosarul nr. 7/ 1901, Actul 19, f 31.*

Neînțelegerile conjugale au pus capăt mariajului dintre Panait Georgescu, frizer născut în Craiova în etate de 20 ani și Amalia Bușe fiica lui Carol Spilner, menajeră de confesiune protestantă de 33 ani, în 1919³⁰. Constantin Bobei, agricultor și Constanța Grigoriu, ambii minori la cei 19 respectiv 18 ani în momentul asumării căsniciei, au trăit împreună numai 3 ani, de 2 ani pârâțul a vândut casa în care locuia și a părăsit soția cu cei 2 copii mici. Prin sentința Tribunalului fiul a fost încredințat mamei în timp ce copila Paraschiva a revenit tatălui. Cei doi copii au obținut dreptul la 1/3 din averea tatălui o siliște cu casă ca și o grădină în Târgu Jiu, în „Mahalaua Morilor” din Vărărie spre Jiu³¹.

Elisaveta Tâlvescu, de profesie menajeră, căsătorită la 15 ani cu Gheorghe Constantin Răduțoiu, agricultor în etate de 23 ani, își motivează cererea de divorț prin faptul că „după patru ani de conviețuire, am fost întotdeauna bătută în casă noaptea și afară din casă, greu insultată și izgonită ... prin apă și noroi”³². Pentru cruzimi, injurii grave și părăsirea domiciliului conjugal, Berta N. Rus, greco-catolică din Livadia de Câmp, Austro – Ungaria obține separarea de Sebastian Stulmiller, catolic, de profesie măcelar originar din Târgu Jiu la numai 3 ani de la semnarea actului de căsătorie³³.

Adulterul este în epocă la fel de grav ca și ignorarea obligațiilor economice în cadrul familiei. Începând din Evul Mediu, pentru Biserică adulterul era în aceeași măsură un sacrilegiu, o crimă împotriva societății. Cel care încălca sfânta taină a căsătoriei nu devenea „interesant”, ci demn de milă sau de dispreț³⁴. Prin Sentința nr. 59/21 decembrie 1907, Tribunalul Gorj s-a pronunțat în favoarea Smărăndiței Călinescu, căreia i s-a încredințat copilul Dan Hentescu, pentru că soțul său Locotenent Vasile Hentescu, născut în Botoșani nu dispune de nicio avere, nu a procurat reclamantei mijloacele de existență, dar a și întreținut relații amoroase cu alte femei, probate cu martori³⁵. Maria Grigore Șomănescu rămâne împreună cu cei trei copii: Gheorghe – 5 ani, Angela 3 și Dumitru 2 ani, după desfacerea conviețuirii de Gheorghe Nicuți, pentru insulte și bătaii conform articolului 212 din Codul Civil³⁶. Pentru insulte grave și bătaii, Elena Dinulescu, devenită la 15 ani soția lui Pătru Drăgoi de 34 ani, cizmar, obține în favoarea sa Sentința Curții de Apel Craiova – Secția nr. 1, nr.15/1883.

Un caz inedit este al Alexandrei M. Brânzan, care își strigă durerea în tribunal pentru că soțul Matei Brânzan „m-a bătut într-un mod barbar, încât nu am putut suferi și în sara aceea am plecat din casă, rămânând soțul meu împreună

30 *Ibidem*, Actul 20, f 39.

31 *Ibidem*, Dosarul nr. 9/1903, Actul 6, f 9.

32 *Ibidem*, Dosarul nr. 9/1903, Actul 15, f 24.

33 *Ibidem*, Actul 18, f 28.

34 Denis de Rougemont, *Iubirea și Occidentul*, Ediția a doua revizuită, Editura Univers, București, 2000, p. 299

35 A.N-D.J.G.J., *Colecția Registre de Stare civilă. Târgu - Jiu. Ibidem*, Dosarul nr. 9/1903, Actul 20, f 30.

36 *Ibidem*, Actul 34, f. 55.

cu mama mea adevărată în care numitul fiind întunecat de băutură a început a silui pe mama mea profitându-se de numita după cum voi proba la a doua întâlnire, cu certificat medical”³⁷.

Dramele familiale se consumă frecvent sub ochii servitorilor, citați ca martori pentru a relata comportamentul brutal al soțului. Constanța Golfineanu născută Vișoreanu, proprietară din Târgu - Jiu, îi menționează pe Nicolae Biculescu și Lena Fometescu – servitori, pentru a adevăra faptul că soțul Constantin – magistrat „m-a insultat lovindu-mă în luna iunie 1895”. Alte capete de acuzare, formulate împotriva soțului și consemnate în sentința nr. 4/16.01.1897 sunau astfel: „că din timpul de când am contractat căsătoria deja de două ori soțul meu a părăsit domiciliul conjugal”, „indiferența și disprețul a cărui victimă neîncetată am fost”³⁸. Deși Ministerul Public a cerut ca minora Ana – Maria de un an și jumătate să fie „încredințată soțului contra căruia se propune despărțenia”, Tribunalul a hotărât ca această copilă să fie încredințată mamei sale, în favoarea căreia s-a pronunțat dizolvarea căsătoriei. Ceea ce atrage atenția asupra actului de căsătorie dintre Constantin Golfineanu, în vârstă de 28 de ani, de profesie magistrat, este originea sa craioveană, ca fiu al decedatului Barbu Golfineanu și al Mariei Marghiloman, ca și originea nu mai puțin ilustră a miresei din familia Vișoreanu³⁹.

Aflat la a doua căsătorie, Herman Bubenstein de profesiune tinichigiu este părăsit de Berta căreia i s-a încredințat spre creștere fiica Rașela, prin sentința Curții de Apel din București – Secția a III-a, nr. 20/1893⁴⁰. Deși uneori motivele divorțului nu sunt precizate în hotărârile judecătorești transcrise în registrele de căsătorii, nu putem ignora diferențele majore de vârstă ca sursă, mai mult sau mai puțin indirectă a neînțelegerilor dintre soți. Astfel, Petre Ciulei mai vârstnic cu 28 ani decât soția sa Maria obține divorțul în anul 1896, după nouă ani de conviețuire legitimă⁴¹. Minora Elena este încredințată mamei sale Josefina Godeanu (născută Visner), după separarea oficială în 1907 de soțul său Constantin Godeanu pentru maltratări și insulte grave.

Uneori, acțiunea în instanță este introdusă de ambii soți, fapt ce evidențiază dorința reciprocă de despărțire și eșecul căsniciei. Ion Răduțoiu, plugar, căsătorit în 1882 la vârsta de 18 ani cu Maria Brătuianu intenționează acțiune de desfacere a conviețuirii în 1907, dar hotărârea a fost formulată în favoarea reclamantei, pentru motive reglementate de articolul 212 din Codul Civil. Ceea ce atrage atenția în mod deosebit la acest caz este pledoaria avocatului Grigore Iunian, viitor om politic țărănist în perioada interbelică⁴².

37 *Ibidem*, Dosarul nr. 342/1886, Actul 16, f 17.

38 *Ibidem*, Dosarul nr. 384/1894, Actul 40, f 55.

39 *Ibidem*, Actul 30, f 42.

40 *Ibidem*, Actul 21, f 33.

41 *Ibidem*, Dosarul nr. 347/1887, Actul 7, f 8.

42 *Ibidem*, Dosarul nr. 318/1882, ff 58-59.

Deși mai rar întâlnit în practică, divorțul solicitat de soț transpare din documentele judiciare ale tribunalelor județene ca primă instanță și ale curților de apel ca foruri definitive. Totodată, cuplul conjugal intrat în dizoluție este întâlnit nu numai în rândul meseriașilor, menajerelor și agricultorilor, ci și al claselor educate și înstărite. În 1901, căpitanul Nicolae Dumitrescu și consoarta sa s-au adresat instanței prin acțiuni separate, însă divorțul s-a pronunțat în favoarea bărbatului de către Secția a II-a a Curții de Apel București, pentru părăsirea domiciliului conjugal de către femeie. Fiica Venera a fost încredințată spre creștere tatălui, la solicitarea expresă a acestuia.

Existența unei aventuri amoroase, în afara cadrului conjugal, a reprezentat atât pentru bărbat cât și pentru femeie o tentație de evadare, fie și numai temporară de la constrângerile unei căsnicii pline de greutate și mai ales lipsită de afecțiune între cei doi soți. Vorbind despre criza modernă a căsătoriei, Denis de Rougemont căuta resorturile psihologice ale ispitei în plictiseala și monotonia vieții conjugale⁴³. Ion Săvulescu, domiciliat în Râmnicu – Vâlcea, nu-și iartă soția, servitoare în casa avocatului G. I. Rovinaru din Târgu - Jiu surprinsă în adulter flagrant, așa cum reiese din Sentința Tribunalului Județean Gorj nr. 33/1900⁴⁴. Căsătorite frecvent fără a se ține cont de vârsta timpurie și de inexistența afectivității, supuse capriciilor bărbatului, soțiile găseau o defulare a pornirilor erotice firești în afara cuplului⁴⁵. Magistrat de profesie născut în Craiova, I.I. Terpu căsătorit în 1901 la 27 ani cu Sofia I. Gârlea de 19 ani menajeră, s-au despărțit legal conform sentinței pronunțate de Tribunalul Gorj nr. 25/6 iunie 1919⁴⁶.

Violența domestică, exercitată de bărbat împotriva femeii probată de martori și frecvent de certificate medico-legale, este invocată în cele mai multe dintre cazuri de către soție. În epocă sunt însă și cupluri în care femeia, ajutată de rudele sale își agresează frecvent soțul. După un sfert de veac de conviețuire Mihail Falcoe de 47 ani se plânge magistraților de bătăile repetate ale soției Joița de 51 ani și a rudelor sale și de izgonirea sa de acasă dar și de faptul că „nu mai trăiesc împreună”⁴⁷. În 1886, Cristea Gheorghe (20 ani), grădinar, originar din Târnovo – Bulgaria, reclamă în fața instanței dispariția soției sale, Gheorghiza Gheorghie Pulici de 50 de ani, de la domiciliul conjugal⁴⁸.

O altă sentință de divorț pronunțată de Tribunalul Județean Gorj, înregistrată cu numărul 53/2.12.1904 schițează povestea tristă a lui Ion Sârbulescu, mecanic, indignat de comportamentul nevestei sale Elena Sârbulescu, care „în

43 Denis de Rougemont, *Op. cit.*, p. 303.

44 A.N-D.J.G.J., *Colecția Registre de Stare civilă. Târgu - Jiu. Dosarul nr. 7/1901, Actul nr. 12*, f 18.

45 Constanța Vintilă - Ghițulescu, *Focul amorului. Despre dragoste și sexualitate în societatea românească (1750 - 1830)*, Editura Humanitas, București, 2006, p. 236.

46 A.N-D.J.G.J., *Colecția Registre de Stare civilă. Târgu - Jiu. Dosarul nr. 7/1901, Actul 36*, f 58.

47 *Ibidem*, *Dosarul nr. 330/1884, Actul 19*

48 *Ibidem*, *Dosarul nr. 347/1887, Actul 36*, f 41.

tot timpul conviețuirii noastre am fost insultat, n-am fost întru nimic îngrijit de soția mea, iar de la un rând de vreme are cea mai degradatoare purtare, trăind în legături nepermise cu un proprietar din acest județ și părăsindu-mi domiciliul⁴⁹. În lipsa probelor, cererea de divorț înaintată de soția acuzată de imoralitate și de abandonarea căminului conjugal, a fost respinsă de către instanță, câștig de cauză având soțul reclamant.

În absența probelor, acuzele aduse de reclamant, soț sau soție sunt lipsite de orice credibilitate pentru instanțele de judecată. La numai 9 ani de la exprimarea consimțământului pentru căsătoria cu Maria Laiosu, menajeră născută în comuna Sas (Austro-Ungaria), Gheorghe Crețulescu, născut în comuna Bradu de Jos (Austro-Ungaria), a obținut în favoarea sa sentința de divorț, pentru părăsirea locuinței conjugale și traiul în adulter al soției cu Dumitru Petrescu și insulte grave reflectate de procesul verbal al Comisarului Inspector al Comisiei culorii de Roșu din Craiova, confirmată de martori în conformitate cu dispozițiile articolelor 224 și 226 Cod Civil. Deși soția sa s-a plâns în instanță de traiul rău cu soțul în Târgu - Jiu, „pentru a scăpa de sărăcie s-au mutat în Craiova”, soțul revenind în Târgu - Jiu, tribunalul a respins pretențiile femeii pentru că martorii invocați în favoarea sa nu au fost aduși pentru a-și dovedi declarațiile⁵⁰. Pentru abandonarea căminului conjugal de Ecaterina, soțul Ion Augustin, medic născut în Craiova, dovedește cu martori magistraților în anul 1906 absența de 2 luni a acesteia din familie, dar și refuzul de a se întoarce la soțul său⁵¹.

Produs al sistemului social, familia românească în general și familia rurală în mod special, prin puternicele legături de rudenie și vecinătate, s-au distins prin o mai mare durabilitate și un număr mic de divorțuri⁵². În același timp, familia a reprezentat focarul tuturor tensiunilor și neajunsurilor vieții cotidiene, exteriorizate prin rutină, plictiseală și uneori agresivitate⁵³. Majoritatea conflictelor de natură conjugală erau rezolvate în interiorul familiei, în dorința de a evita încălcarea conveniențelor sociale, impactul negativ asupra copiilor și în general tensiunile între familiile înrudite, „gura lumii” și dezmembrarea patrimoniului economic.

49 *Ibidem*, Dosarul nr. 373/1892, Actul 27, f 45.

50 *Ibidem*, Dosarul nr. 353/1888, Actul 29, f 36.

51 *Ibidem*, Actul 33, f 44.

52 Maria Voinea, *Familia și evoluția ei istorică*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 64

53 Sorina Paula Bolovan, „Aspecte ale ciclului vieții familiale...”, p. 127.

BIBLIOGRAFIE

Izvoare inedite

1. Arhivele Naționale, Direcția Județeană Gorj - Fond Colecția Registre de Stare Civilă.
2. Arhivele Naționale, Direcția Județeană Vâlcea - Fond Colecția Registre de Stare Civilă.

Lucrări generale și speciale

- Bolovan, Sorina Paula - „Aspecte ale ciclului vieții familiale în satul românesc din N-V Transilvaniei la mijlocul secolului al XIX”, în vol. *Sabin Manuilă. Istorie și demografie*, coordonatori Sorina și Ioan Bolovan, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 1995.
- Frevert, Ute, Haupt, H-G. - *Omul secolului al XIX-lea*, coordonatori Frevert, Ute; Haupt, H. G., Editura Polirom, Iași, 2002.
- Giddens, Anthony - *Sociologie*, Editura BIC ALL, București, 2001.
- Goody, Jack - *Familia europeană - O încercare de antropologie istorică*, Editura Polirom, Iași, 2003.
- Perrot, Michelle - „Drame și conflicte familiale”, în *Istoria vieții private. De la Revoluția Franceză la Primul război mondial*, vol. VI, Editura Meridiane, București, 1997.
- Rougemont, Denis de - *Iubirea și Occidentul*, Ediția a doua revizuită, Editura Univers, București, 2000.
- Vintilă - Ghițulescu, Constanța - *Focul amorului. Despre dragoste și sexualitate în societatea românească (1750 - 1830)*, Editura Humanitas, București, 2006.
- Voinea, Maria - *Familia și evoluția ei istorică*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978.